

NÁRODNÍ STRATEGIE OCHRANY PRÁV DĚTÍ 2021-2029

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ

Obsah

SEZNAM ZKRATEK	3
1 ÚVOD.....	4
2 ZÁKLADNÍ VÝCHODISKA	6
2.1. Mezinárodní závazky České republiky	6
2.2. Vyhodnocení naplňování předchozích strategických dokumentů v oblasti ochrany práv dětí a péče o ohrožené děti.....	7
2.3. Přístup k opatřením uvedených ve Strategii a jejich interpretace	8
3 ANALYTICKÁ ČÁST (SHRNUTÍ VÝZKUMŮ ZAMĚŘENÝCH NA PROBLEMATIKU OCHRANY DĚTÍ A PÉČE O OHROŽENÉ DĚTI)	10
3.1. Identifikované systémové deficity	10
3.2. Identifikované nedostatky z perspektivy vybraných cílových skupin	13
3.3. Důsledky systémových nedostatků	17
Závěry.....	21
4 NÁVRHOVÁ ČÁST	23
Cílová skupina	23
Struktura návrhové části Strategie a navazující akční plány.....	23
HLAVNÍ CÍL NÁRODNÍ STRATEGIE OCHRANY PRÁV DĚTÍ 2021-2029.....	24
DÍLČÍ CÍLE NÁRODNÍ STRATEGIE OCHRANY PRÁV DĚTÍ 2021-2029 A HORIZONTÁLNÍ PRINCIPY	25
Dílčí cíl 1: Jsou sjednoceny přístupy k zajišťování a prosazování nejlepšího zájmu dítěte. 25	
Dílčí cíl 2: Děti mají zaručenou bezpečnou péči v rodinném prostředí.....	25
Dílčí cíl 3: Jsou aktivně vyrovnávány příležitosti znevýhodněných dětí.	25
Dílčí cíl 4: Děti jsou zapojovány do rozhodovacích procesů, které se jich týkají.	25
Dílčí cíl 5: Je zvyšována kvalita života dětí a rodin.....	25
Dílčí cíl 6: Vývoj v oblasti ochrany práv dětí je kontinuálně monitorován, je nastaven systém sběru dat a evaluace přijímaných opatření prostřednictvím systému řízení kvality.....	25
Podrobný popis dílčího cíle 1 a návrh opatření	27
Podrobný popis dílčího cíle 2 a návrh opatření	29

Podrobný popis dílčího cíle 3 a návrh opatření	33
Podrobný popis dílčího cíle 4 a návrh opatření	36
Podrobný popis dílčího cíle 5 a návrh opatření	38
Podrobný popis dílčího cíle 6 a návrh opatření	40
POUŽITÉ ZDROJE	42

SEZNAM ZKRATEK

ČR – Česká republika

ČSÚ – Český statistický úřad

EU – Evropská unie

FDV – Fond dalšího vzdělávání

FMZV – Federální ministerstvo zahraničních věcí

IPŘ – Institut projektového řízení

MF – Ministerstvo financí

MK – Ministerstvo kultury

MMR – Ministerstvo pro místní rozvoj

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

MSp – Ministerstvo spravedlnosti

MV – Ministerstvo vnitra

MZV – Ministerstvo zahraničních věcí

MZ – Ministerstvo zdravotnictví

NNO – nevládní neziskové organizace

NRP – náhradní rodinná péče

OSN – Organizace spojených národů

OSPOD – orgán sociálně-právní ochrany dětí

SPOD – sociálně-právní ochrana dětí

ÚOOÚ – Úřad pro ochranu osobních údajů

1 ÚVOD

V České republice žilo k 31. 12. 2019 celkem 1 999 465 dětí (osob mladších 18 let), což představuje 18,70 % populace.¹ Ve stejném roce evidovaly orgány sociálně-právní ochrany dětí celkem 167 053 případů ohrožených dětí² (tzn. že téměř každé dvanácté dítě v České republice je v evidenci správního orgánu ochrany dětí). Pomoc ohroženému dítěti je nejen základní povinností každé vyspělé a civilizované společnosti, ale i racionální investicí do budoucnosti. Naplnění práv dětí definovaných Úmluvou o právech dítěte se vztahuje ke všem dětem bez ohledu na to, v jaké situaci se nacházejí.

Cílem předkládané Národní strategie ochrany práv dětí na období 2021–2029 (dále též jen „Strategie“) je vytvoření systému spolupráce, který zajistí ochranu dětí a zároveň zkvalitnění života všech dětí a rodin, primárně však dětí nacházejících se v obtížné životní situaci.³ Jde o spolupráci odborné i laické veřejnosti, veřejné správy (státní správy, samospráv) i nestátního sektoru (dobrovolných iniciativ, neziskových organizací atd.).

Opatření navrhovaná předloženou Strategii vychází z několika zdrojů:

- Výsledky plnění předchozích vládních strategických dokumentů v oblasti ochrany práv dětí.
- Zprávy o plnění závazků České republiky vzniklých přijetím mezinárodních úmluv a související doporučení.
- Výzkumy a analýzy v oblasti ochrany práv dětí, péče o ohrožené děti, sociálního vyloučení atd.
- Poznatky z každodenní praxe odborné veřejnosti a metodické práce příslušných orgánů veřejné správy.

Východiskem pro formulaci cílů a opatření nové Strategie jsou rovněž výstupy tří individuálních projektů Ministerstva práce a sociálních věcí, v jejichž rámci byla

¹Český statistický úřad, Věkové složení obyvatelstva 2019. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vekove-slozeni-obyvatelstva-2019>

² Vždy za podmínek vymezených § 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

³ Na podporu rodin a dětí se zaměřuje zejména Koncepce rodinné politiky, která byla chválena vládou v roce 2017, dále se potom tématu věnuje řada dalších koncepcí, které jsou uvedeny v textu Strategie.

realizována řada výzkumů a analýz ke zmapování jednotlivých segmentů systému péče o ohrožené děti, k identifikaci překážek bránících naplnění práv dětí a limitů služeb na podporu ohrožených dětí a rodin v rámci tohoto systému. Jejich výstupy obsahují i systémová doporučení pro celkovou optimalizaci systému, která budou velice důležitým podkladem pro formulaci cílů a systémových opatření v následujícím období. Projekty podporovaly také implementaci přijatých legislativních změn (zejména změn zavedených novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí) v praxi, což zahrnovalo vzdělávání pracovníků v přímé práci s ohroženými dětmi, tvorbu a pilotní ověřování nástrojů využívaných při poskytování sociálně-právní ochrany dětí a metodických materiálů popisujících aplikaci v praxi. Jejich nedílnou součástí byla i podpora participace dětí při rozhodování o záležitostech, které se jich bezprostředně týkají. Přehled systémových projektů Ministerstva práce a sociálních věcí je uveden v tabulce níže.

Tabulka č. 1 Přehled individuálních projektů Ministerstva práce a sociálních věcí

Projekt	Období realizace	Zdroj financování
Systémová podpora procesů transformace systému péče o ohrožené rodiny a děti	1/2012-6/2015	ESF, OP LZZ
Program CZ04: Ohrožené děti a mládež	1/2014-8/2016	FM2 EHP/Norsko
Systémový rozvoj a podpora nástrojů sociálně-právní ochrany dětí	1/2016-6/2019	ESF, OPZ

Národní strategie ochrany práv dětí na období 2021–2029 obsahuje hlavní cíle vládní politiky v této oblasti a základní rámec opatření. Podrobnosti pro kratší časové úseky budou rozpracovány v navazujících akčních plánech. Věříme, že Národní strategie ochrany práv dětí na období 2021-2029 a související akční plány budou užitečným a efektivním rámcem pro přijímaná opatření směřující ke stavu, kdy budou děti v České republice žít kvalitní život, vyrůstat v bezpečném rodinném prostředí a získávat příležitosti pro rozvoj svého potenciálu.

Výše předpokládaných celkových nákladů souvisejících s realizací opatření Strategie činí 3 mld. Kč. Jde o kvalifikovaný odhad nákladů navrhovaných opatření, jejichž znění bude konkretizováno v akčních plánech. V těchto plánech budou rovněž zpřesňovány údaje o nákladech.

2 ZÁKLADNÍ VÝCHODISKA

2.1. Mezinárodní závazky České republiky

Česká republika se přistoupením k Úmluvě o právech dítěte (dále jen „Úmluva“)⁴ zavázala k respektování a zabezpečení práv dětí stanovených Úmluvou, přičemž garantem naplňování Úmluvy je stát. Vláda ČR za účelem implementace těchto mezinárodních závazků přijala v minulosti několik strategických dokumentů. Orgánem odpovědným za implementaci Úmluvy je Ministerstvo práce a sociálních věcí. Pokrok v plnění vládních strategií monitoruje Meziresortní koordinační skupina k transformaci systému péče o ohrožené děti složená ze zástupců ministerstev klíčových pro oblast ochrany práv dětí i občanské společnosti.

Akční období předchozí *Národní strategie ochrany práv dětí „Právo na dětství“*, schválené usnesením vlády č. 4 z roku 2012, bylo ukončeno na konci roku 2018. V návaznosti na tuto skutečnost byl Ministerstvu práce a sociálních věcí uložen usnesením vlády ze dne 9. prosince 2019 č. 871 k Plánu nelegislativních úkolů vlády ČR na rok 2020 úkol připravit do 31. 7. 2020 navazující *Národní strategii ochrany práv dětí* (dále jen „Strategie“).

Předchozí strategický dokument reflektoval zejména doporučení Výboru OSN pro práva dítěte, přijatá dne 17. června 2011 po projednání třetí a čtvrté periodické zprávy dokumentující aktivity České republiky k naplňování Úmluvy od roku 2003. V průběhu roku 2020 se zástupci vlády České republiky měli zúčastnit projednání páté a šesté periodické zprávy ČR dokumentující aktivity k naplňování Úmluvy od začátku roku 2011 do konce roku 2017⁵ před Výborem OSN pro práva dítěte v Ženevě. Výstupem jednání měla být doporučení tohoto výboru pro Českou republiku ke změnám v oblasti ochrany práv dětí pro další období, která měla být znovu reflektována ve Strategii i v jejích prováděcích akčních plánech.

⁴ Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte.

⁵ Spojená 5. a 6. periodická zpráva o plnění závazků plynoucích z Úmluvy o právech dítěte. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rfp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/deti-text-.docx>.

S ohledem na situaci vyvolanou epidemií nemoci COVID-19 došlo k odkladu projednávání periodických zpráv o plnění závazků plynoucích z Úmluvy na pozdější dobu. Národní strategie ochrany práv dětí na období 2021-2029 je s ohledem na aktualizované termíny stanovené v Plánu nelegislativních úkolů vlády ČR na rok 2020 tak předkládána bez toho, aniž byla definována závěrečná doporučení. Je však k dispozici zmíněná pátá a šestá periodická zpráva a tzv. stínové zprávy, které hodnotí situaci v této oblasti z perspektivy nestátního sektoru.

2.2. Vyhodnocení naplňování předchozích strategických dokumentů v oblasti ochrany práv dětí a péče o ohrožené děti

Na základě vyhodnocení dosavadního pokroku v reformě systému péče o ohrožené děti lze konstatovat, že přes řadu úspěšně splněných úkolů *Národní strategie ochrany práv dětí – Právo na dětství* a navazujícího *Akčního plánu k naplnění Národní strategie ochrany práv dětí na období 2012-2015* i nadále existuje řada cílů s potenciálem dalšího rozvoje. Podrobné vyhodnocení obou dokumentů je součástí *Závěrečné zprávy o plnění Akčního plánu k naplnění Národní strategie ochrany práv dětí na období 2012-2015*, kterou vzala vláda na vědomí usnesením ze dne 23. května 2016 č. 467.

Hlavním důvodem zpomalení procesu byla skutečnost, že se nepodařilo vládou ČR projednat *Akční plán k plnění Národní strategie ochrany práv dětí na období 2016–2020*, který plynule navazoval svými opatřeními na plán pro léta 2012-2015 a směřoval ke konečnému naplnění strategických cílů *Národní strategie ochrany práv dětí – Právo na dětství*. V rámci projednávání nové strategie je proto nutné mimo jiné nastavit systém komunikace mezi Ministerstvem práce a sociálních věcí, Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvem zdravotnictví a dalšími subjekty veřejné správy.

Jedním ze zásadních kroků reformy byla novela zákona č. 359/1999 Sb., *o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů* (dále jen „zákon o SPOD“), která nabyla účinnosti dne 1. ledna 2013. Novela podpořila posun těžiště práce s ohroženými dětmi směrem k sanaci rodiny a k prevenci umístění dítěte do náhradní péče mimo vlastní rodinu, k omezení institucionální péče a k rozšíření náhradní rodinné péče jako vhodnější alternativy péče o ohrožené děti, které nemohou buď dočasně, nebo trvale vyrůstat ve své vlastní rodině. Upřednostněna byla ta opatření

sociálně-právní ochrany dětí, která zabezpečí péči o dítě v jeho rodinném prostředí, a není-li to možné, tak v náhradním rodinném prostředí. Do praxe byly zavedeny nástroje sociální práce, jako je vyhodnocení situace ohroženého dítěte a jeho rodiny, zpracování individuálního plánu ochrany dítěte a případové konference, které napomáhají spolupráci a koordinaci postupů všech relevantních institucí a odborníků, kteří mají přispět k řešení situace ohroženého dítěte. Důležitým krokem bylo také zavedení standardizace výkonu sociálně-právní ochrany dětí zajišťované orgány sociálně-právní ochrany dětí a pověřenými osobami s cílem dosáhnout kvalitního, transparentního, efektivního a nediskriminujícího systému péče o ohrožené děti. Významným pozitivním krokem bylo také nastavení systémové podpory pro osoby pečující a osoby v evidenci zajišťující péči o děti v náhradním rodinném prostředí.

Lze konstatovat, že byť bylo od roku 2007 přijato několik vládních strategií týkajících se změn systému péče o ohrožené děti, jejichž implementace probíhala především za podpory tří komplexních individuálních projektů Ministerstva práce a sociálních věcí, vykazuje tento systém nadále nedostatky, které brání plnohodnotnému naplnění práv dětí garantovaných Úmluvou o právech dítěte a jinými mezinárodními závazky. Dosavadní pokrok lze hodnotit jako provedení dílčích změn, které přinesly nesporně pozitivní dopady, jež se projevují v některých kvantitativních ukazatelích o situaci dětí (např. ve velmi pozvolném poklesu počtu dětí vyrůstajících v institucionální péči pobytových zařízení pro děti). Neúspěch byl však zaznamenán v prosazování systémových změn legislativní povahy a v oblasti financování systému, což jsou kroky, které vyžadují dosažení dohody mezi všemi klíčovými resorty odpovědnými za jednotlivé části systému péče o ohrožené děti. V praxi se ukázala komplikovanost dosažení dohody na celkové optimalizaci systému péče o ohrožené děti.

2.3. Přístup k opatřením uvedených ve Strategii a jejich interpretace

Cíle a opatření Strategie jsou formulována s vědomím existence řady strategických dokumentů, jež také zahrnují ochranu práv dětí a s ní spojená opatření. Jedná se zejména o Národní strategii sociálního začleňování 2021-2030; Národní strategii rozvoje sociálních služeb 2016-2025; Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2019-2022; Národní akční plán pro duševní zdraví 2020 až 2030; Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR 2019-2023;

Koncepci rodinné politiky 2017; Koncepci sociálního bydlení pro roky 2015-2025; Národní strategii primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019-2027; Strategii reformy psychiatrické péče 2013; Národní strategii primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019–2027; Zdraví 2020. Strategie rovněž počítá s připravovanými vládními strategiemi jako je Akční plán přechodu od ústavní péče k podpoře v komunitě s pomocí terénních, ambulantních a pobytových sociálních služeb komunitního typu pro léta 2019-2021; Národní plán podpory rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2021- 2025; Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+ a Strategie rovnosti žen a mužů na léta 2021-2030.

Snahou Strategie je, aby umožnila vznik otevřeného systému, který reaguje na potřeby ohrožených dětí a rodin a který je zároveň k dispozici všem dětem a rodinám, jež shledají potřebu jeho využití. Současně je nastavení Strategie plně v souladu s § 81 odst. 1 nového občanského zákoníku, kdy je respektováno svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého.

Jednotlivá opatření, která jsou uvedena ve Strategii, je nutno vykládat s ohledem na skutečnost, zda se jedná o výkon veřejné moci nebo o rozvoj sítě dobrovolně využívaných služeb. Rozdíl v obou oblastech spočívá především v tom, že vstup správních orgánů do života dítěte i jeho rodiny je ze své povahy nedobrovolný, a proto musí být úzce ohraničen a přesně vymezen, a to s odkazem na čl. 4 Listiny základních práv a svobod. Platí zde daleko přísnější pravidla než v situacích, kdy se dítě a jeho rodina rozhodnou využívat nabízené služby, které fungují na principu dobrovolnosti a kdy je zásadní svobodný a informovaný souhlas rodiny a dítěte.

3 ANALYTICKÁ ČÁST (SHRNUTÍ VÝZKUMŮ ZAMĚŘENÝCH NA PROBLEMATIKU OCHRANY DĚTÍ A PÉČE O OHROŽENÉ DĚTI)

3.1. Identifikované systémové deficity

V uplynulých letech byla v České republice realizována řada výzkumů a analýz zabývajících se stavem ochrany práv dětí a systémem péče o ohrožené děti (viz seznam zdrojů v závěru dokumentu). Na základě závěrů těchto výzkumů lze vyvodit **hlavní systémové nedostatky**:

- Horizontální i vertikální **roztříštěnost a složitost systému**, nevyjasněné kompetence a odpovědnosti mezi jednotlivými gestory. Jednotlivé složky systému patří do gesce různých ministerstev (zejména Ministerstva práce a sociálních věcí, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstva zdravotnictví) a pod různé úrovně veřejné správy. Prolínají se v něm rozdílné způsoby řízení, přístupů k právům a potřebám dítěte, metodického vedení a financování.
- Resortně rozdělený systém **nezohledňuje potřeby dětí**, které jsou svou povahou komplexní a týkají se různých oblastí života dítěte. Příslušné složky systému se zaměřují na dílčí oblasti v životě dítěte (zdravotní potřeby, vzdělávací potřeby atd.). Je podceňován význam stabilních vztahů dítěte k rodině a k blízkým osobám.
- Napříč celým systémem služeb pro ohrožené děti **není nastaven komplexní systém řízení kvality**. Sociální služby, služby zajišťované v režimu sociálně-právní ochrany dětí a služby v rámci školského či zdravotnického systému mají stanovené vlastní způsoby řízení kvality, které fungují izolovaně. Součástí systému jsou však i služby pro děti, u nichž nejsou stanoveny závazné standardy kvality upravené právními předpisy a metodiky, které by sjednocovaly napříč systémem pracovní postupy a garantovaly kvalitní a efektivní ochranu všech dětí.
- V rozhodovacích procesech **není dostatečně zohledňován názor dítěte** (mnohdy není dítě ani slyšeno), chybí nebo nejsou dostatečně využívány mechanismy pro zapojování dětí a mladých lidí do rozhodovacích procesů na všech úrovních.

- **Existuje velká prostupnost systému.** Aniž by byly využity pro dítě výhodnější postupy a metody práce, dítě se často ocitá v nejnákladnější a nejméně vhodné formě péče, kterou je péče ústavní. Není vždy naplňován požadavek, aby umístění dítěte do ústavní péče bylo až poslední variantou typu péče o ohrožené dítě a děti byly do pobytových zařízení umísťovány teprve v případě, že byly vyčerpány všechny jiné možnosti pomoci dítěti a jeho rodině. Směrem zpět k přirozenému rodinnému prostředí je naopak prostupnost velmi nízká.
- **Finanční toky v systému jsou nerovnoměrně rozloženy.** Výsledky *Analýzy financování systému péče o ohrožené děti* z roku 2018⁶ poukazují na to, že finanční prostředky investované do ústavní péče tvoří nadále největší podíl prostředků (42 %) z celkového objemu financí vynaložených v systému. Společně s finančními prostředky určenými pro náhradní rodinnou péči (36 %) pak tvoří 78 % z celkového objemu financí, které jsou investovány do náhradní péče o děti, která se zaměřuje na řešení důsledku omezených kompetencí rodiny v péči o děti než na prevenci. Pouze 8 % prostředků je vynakládáno na preventivní služby pro ohrožené děti a jejich rodiny, které by přitom měly být pilířem fungujícího systému péče o ohrožené děti, do něhož by měla jít nejmasivnější finanční podpora tak, aby byla zajištěna včasná pomoc dětem a jejich rodinám, která odvrátí riziko umístění dítěte do institucionální péče (viz tabulku č. 2). *Tento strukturální deficit je nesystémově řešen prostřednictvím prostředků z fondů Evropské unie, které však mají být primárně určeny na rozvoj, a nikoliv na financování „provozu“ systému.*⁷

Tabulka č. 2: Neinvestiční výdaje veřejných rozpočtů v systému péče o ohrožené děti v roce 2016 (v tis. Kč), podíl jednotlivých oblastí na celkových výdajích

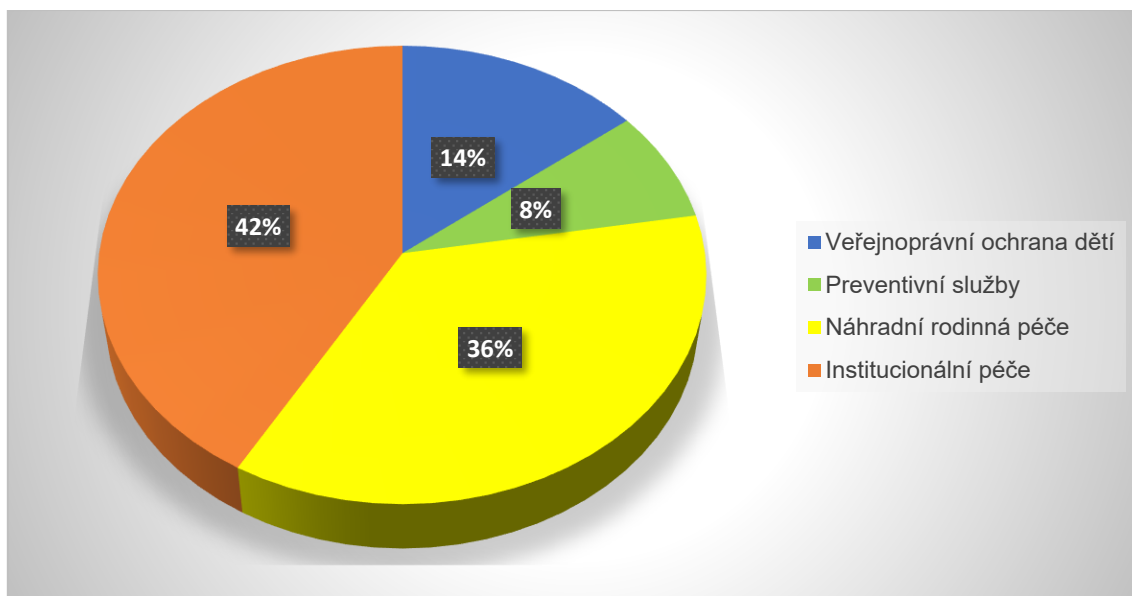
Druh výdajů	2016	Podíl na výdajích %
Veřejnoprávní ochrana dětí	1 552,4	14,4
Preventivní služby	853,0	7,9
Náhradní rodinná péče	3 882,9	36,0

⁶ MACELA, M. (2018), *Analýza financování systému péče o ohrožené děti*. Podle této analýzy financování činily výdaje z veřejných rozpočtů na financování systému péče o ohrožené děti v roce 2016 ročně **10,8 mld. Kč**. Tyto výdaje byly rozloženy zejména mezi kapitoly státního rozpočtu 313 - Ministerstvo práce a sociální věci, 333 - Ministerstvo, školství, mládeže a tělovýchovy, 335 - Ministerstvo zdravotnictví, 398 - Všeobecná pokladní správa, případně některých dalších ústředních orgánů státní správy a dále mezi rozpočty krajů a obcí.

⁷⁷ MACELA, M. (2018), *Analýza financování systému péče o ohrožené děti*. Str.61.

Institucionální výchova	4 497,7	41,7
CELKEM	10 786,0	100,0

Graf č. 1: Rozložení výdajů veřejných rozpočtů v systému péče o ohrožené děti (2016)

Tabulka č. 3 obsahuje přehled hlavních systémových nedostatků, u nichž je třeba hledat vhodné mechanismy k jejich odstranění (mimo jiné cíleným plánováním inovací systémového charakteru, novými formami aktérů systému, zapojováním neformálních typů pomoci a podobně).

Tabulka č. 3: Přehled systémových problémů v oblasti péče o ohrožené děti⁸

Téma	Identifikovaný systémový problém
Včasná intervence	Problémy v rodinách a rodičovské péči jsou identifikovány pozdě. Neexistují systémové mechanismy na podporu rodin s dětmi, kde se objevují počínající a potenciální problémy.
Celostní pohled na potřeby dítěte	System je oborově a kompetenčně roztříštěný. Tato roztříštěnost probíhá od národní úrovně (kompetence rozdělené mezi řadu ministerstev), přes krajskou úroveň (ta do jisté míry kopíruje situaci na národní úrovni) až po obce (zde je relativně nejmenší). Neexistuje tak „celostní“ pohled na potřeby dítěte a zájem dítěte. Služby poskytované rodinám se zpravidla pohybují ve velmi úzkém rámci, který se zaměřuje pouze na dílčí okruh potřeb dítěte (zdravotní, vzdělávací, sociální atd.).
„Gatekeeping“	Existuje vysoká „prostupnost“ systému péče o ohrožené děti ve směru k náhradním formám péče, v případě některých skupin dětí k péči institucionální. Děti se tak ocitají v nákladnějších a méně vhodných typech

⁸ Institut projektového řízení Hradec Králové (2017). Analýza inovativních postupů a služeb pro rodiny a děti v České republice. Str. 66n.

	náhradní péče, aniž by byly využity možnosti práce s vlastní rodinou dítěte a pomoci této rodině.
Sít' služeb	Je nedostatek služeb základní pomoci rodinám s dětmi a na podporu rozvoje základních rodičovských dovedností. Tento problém je umocněn nedoceňováním významu vztahů mezi dítětem a rodičem (při zjištění problému dochází poměrně často k umístění dítěte mimo rodinu). Dostupnost služeb pro rodiny a děti se liší dle jednotlivých regionů. Neexistuje garantovaná „minimální“ síť služeb, není stanovena její podoba ani jednoznačná odpovědnost za vytváření takové sítě.
Víceoborové služby	Nejsou k dispozici specializované multioborové služby (nebo systémy koordinace těchto služeb), které by dokázaly reagovat na děti s potřebou vysoké míry podpory (zejména děti s vážným zdravotním, mentálním nebo kombinovaným znevýhodněním; děti s duševním onemocněním, děti a mladí lidé ⁹ s vážnými výchovnými problémy, děti a mladí lidé, kteří jsou uživatelé návykových látek atd.). Obdobná situace panuje i v případě některých odborných služeb pro rodiče.
Hmotná podpora rodin	Jedním z hlavních faktorů ohrožení dětí a rodin je chudoba. Sociální znevýhodnění se promítá i do dalších oblastí života rodiny, například v přístupu ke zdravotní péči a dalším odborným službám, ke vzdělání atd. Současný dávkový systém neobsahuje motivační prvky ke změně (resp. pouze ve formě negativní motivace, hrozbou krácení či odejmutí dávek atd.).
Sociální bydlení	Nevyhovující bytové podmínky nebo ztráta bydlení jsou zásadním limitem všech aktivit na podporu rodin. S rodinou bez stabilního bydlení, která často střídá místa pobytu, nelze kontinuálně a systematicky pracovat.
Nová témata práce s rodinami	Některé zásadní události v životě (například úmrtí člena rodiny), situace a potřeby (například poruchy příjmu potravy, kyberšikana) jsou vyčleněny z běžných forem pomoci.
Nové formy spolupráce	Nejsou vytvořeny funkční a stabilní systémy spolupráce, které by působily preventivně proti ohrožení dětí a řešily specifické potřeby dětí a rodin.
Řízení kvality	Neexistuje ucelený systém hodnocení kvality poskytovaných služeb a (sociální) práce, pracovníci v systému jsou vystaveni vysoké případové zátěži, v některých případech nedisponují potřebnými kompetencemi pro práci s cílovou skupinou. Chybí ucelený systém vzdělávání pracovníků OSPOD zaměřený na zvyšování kvality práce.

3.2. Identifikované nedostatky z perspektivy vybraných cílových skupin

Výstupy existujících výzkumů a analýz a statistické údaje umožňují učinit **shrnující závěry** ve formě vytipování cílových skupin, na jejichž potřeby současný systém nereaguje odpovídajícím způsobem (viz tabulku č. 4) a kde existuje potenciál řešení prostřednictvím zavádění nových typů služeb, podpory a pomoci.

⁹Pod pojmem „mladí lidé“ se ve Strategii rozumí nezletilí od 16 let věku a mladí dospělí do věku 26 let. Širší vymezení je důležité zejména pro vytváření vhodných opatření pro tuto obtížně definovatelnou skupinu v oblasti náhradní výchovy, náhradní rodinné péče a rovněž v některých typech sociálních služeb (např. domy na půli cesty). Období dospívání a "čerstvé" dospělosti je v české právní úpravě rozděleno do systémů sociálně-právní ochrany dětí, sociálních služeb a sociální práce s dospělými. Je potřebné přizpůsobit podpůrný systém tak, aby mladí lidé mohli plánovat svoji budoucnost, vstoupit do dospělosti a osamostatňovat se.

Tabulka č. 4: Cílové skupiny ohrožené sociálním vyloučením a dalšími negativními sociálními jevy¹⁰

Cílová skupina	Definovaný problém
Děti a mladí lidé s kombinovaným znevýhodněním	Neexistence celostně pojaté péče (neprovázanost zdravotní, školské a sociální oblasti), nedostupnost odborné pomoci.
Děti a mladí lidé ohrožení rodičovskými konflikty	Pozdní zjišťování problémů, děti se stávají „rukojmími“ v konfliktu rodičů, což vede k obtížnějšímu poskytování pomoci.
Děti a mladí lidé s vážnými výchovnými problémy	Využívání institucionální péče jako hlavního opatření v případě vážných výchovných problémů dětí a mladých lidí, pozdní práce s problémy.
Děti a mladí lidé s problémovým užíváním návykových látek	Malá dostupnost služeb pro léčbu závislosti u uvedených skupin.
Děti a mladí lidé s duševním onemocněním	Neexistující sociálně-zdravotní služby a systémy spolupráce pro děti s duševním onemocněním.
Početné sourozenecké skupiny	V případě svěřování dětí do náhradní péče dochází k rozdělování sourozenců, odebrání dítěte z rodiny je vnímáno jako „odlehčení“ rodině a vytvoření prostoru pro péči o další děti; komplikované zajišťování náhradní rodinné péče.
Mladí lidé opouštějící náhradní typy péče nebo nefunkční rodinné zázemí	Neprovázanost mezi systémem sociálně-právní ochrany dětí a sociální prací s dospělými osobami, chybějící služby pro cílovou skupinu, neexistence sociálního bydlení.
Matky (rodiče) ze sociálně znevýhodněného prostředí	Nepřipravenost na rodičovskou roli, chybějící kompetence v oblasti vzdělání, zaměstnání, zdravotní péče apod.
Nezletilé matky (nezletilí rodiče) ze sociálně znevýhodněného prostředí	Neexistence systému podporovaného bydlení s doprovázejícími službami, které podpoří osoby v rodičovské roli a eliminují rizika rozpadu rodiny (odebrání narozeného dítěte z rodiny).
Rodiče s duševním onemocněním	Neexistující sociálně-zdravotní služby a systémy spolupráce pro rodiče s duševním onemocněním.
Rodiče s problémovým užíváním návykových látek (alkoholových i nealkoholových)	Nepropojenost služeb pro léčbu závislosti a služeb na podporu rodičovství (izolace rodiče od dítěte), předsudky ze strany systému.

¹⁰ Institut projektového řízení Hradec Králové (2017). Analýza inovativních postupů a služeb pro rodiny a děti v České republice. Str. 66n.

Rodiče, jimž bylo odebráno dítě z péče (včetně rodičů ve výkonu trestu odnětí svobody)	Neexistence systému práce s rodiči, jimž bylo odebráno (nebo je opakovaně odebíráno) dítě z péče.
Rozvádějící se nebo rozcházející se rodiče, rodiny, v nichž probíhá domácí násilí (fyzické i psychické)	Komplikované „doručování“ pomoci v případě vyhocených konfliktů.

Cílem změn, které byly v ucelené podobě popsány v předchozí *Národní strategii ochrany práv dětí „Právo na dětství“* z roku 2011, bylo vytvoření systému ochrany dětí, který umožní, aby co nejvíce dětí mohlo vyrůstat v prostředí vlastní rodiny. Naplnění tohoto cíle se neobejde bez rozvinuté sítě služeb, poskytovaných zejména na preventivní bázi. Touto problematikou se zabývaly národní výzkumy¹¹ i dílčí regionální studie realizované v Pardubickém kraji¹², Moravskoslezském kraji¹³ a Zlínském kraji¹⁴. Tyto výzkumy mimo jiné popsaly nejčastější příčiny umístování dětí do ústavní, resp. náhradní rodinné péče a hlavní deficity současného systému péče o ohrožené děti v daném regionu. Regionální analýzy vymezily nejohroženější skupiny dětí a rodin. V první řadě jde o děti vyrůstající v rodinách s nižším sociálním statutem, žijící v sociálně nepříznivých podmínkách (**chudoba, sociální vyloučení, nezaměstnanost, zadlužení, ohrožení ztrátou bydlení**)¹⁵. Jde zpravidla o rodiče s nízkým vzděláním a s nízkým hodnocením významu vzdělání i u svých dětí. Velmi často jde o opakování nefunkčního rodinného modelu, tedy o rodiče, kteří sami vyrůstali v nefunkční rodině nebo prošli institucionální péčí. Rizikem u této skupiny rodin je nižší motivace ke změně a vytvoření silné závislosti na pomoci úřadů a služeb („profesionální klient“). Zvýšené riziko závislosti na službě bylo identifikováno u rodičů bez stabilního bydlení, kteří využívají služeb azylových domů, případně zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (tzv. dobrovolné pobyty spojené s nácvikem

¹¹ Například *Analýza inovativních postupů a služeb pro rodiny a děti v České republice* Hradec Králové: Institut projektového řízení. 2018.

¹² *Analýza opatření a služeb nutných pro prevenci příjmů nových dětí do zařízení zapojených do projektu „Transformace péče o ohrožené děti a mládež“*. Hradec Králové: Institut projektového řízení. 2015. 57 s.

¹³ *Analýza současného stavu náhradní rodinné péče v Moravskoslezském kraji*. Ostrava: SocioFactor. 2015, zde na s. 249n.

¹⁴ *Analýza potřeb dětí a rodin*. Ostrava: SocioFactor. 2015. Výstupy analýzy jsou dostupné v rámci dokumentu *Koncepční teze* Dostupné z: <https://www.kr-zlinsky.cz/ohrozene-deti-a-mladez-ve-zlinskem-kraji-cl-3122.html> [cit. 2017-02-21].

¹⁵ Přímou souvislost mezi odebíráním dětí z rodin a chudobou v České republice prokázala *Sociodemografická analýza* společnosti SocioFactor z roku 2013.

rodičovských dovedností). Ze strany poskytovatelů pomoci a služeb je tato závislost některými faktory podporována systémově, především nedostatečnými motivačními prvky systému a chybějící návazností nebo koordinací jednotlivých typů pomoci. Je častým jevem, že s rodinou pracuje velké množství subjektů, a rodina je v kontaktu s několika službami a odbornými pracovníky. Pokud mezi nimi neexistuje koordinace, jsou aktivity vyvíjené ve prospěch rodiny málo efektivní a v některých případech i kontraproduktivní.

Rodiny s dětmi patří podle údajů Českého statistického úřadu mezi skupiny ve zvýšené míře ohrožené příjmovou chudobou.¹⁶ Míra ohrožení příjmovou chudobou, která se počítá jako podíl osob žijících v domácnostech, jejichž příjem je nižší než stanovená hranice ohrožení příjmovou chudobou, dosáhla v roce 2019 úrovně 10,1 %. Týká se tak přibližně každého desátého obyvatele České republiky. Trvale jsou nejvíce ohroženými skupinami nezaměstnaní, domácnosti tvořené samotným rodičem s jedním či více dětmi a jednotlivci ve věku 65 a starší, a to zejména ženy. Z osob, které byly převážně v roce 2019 nezaměstnané, byla více než polovina (52,7 %) ohrožena příjmovou chudobou. Osob z neúplných rodin s dětmi byla příjmovou chudobou ohrožena téměř třetina (30,8 %) a osob z rodin se třemi a více dětmi přes 17 %. Dalším významným fenoménem, který aktuálně znevýhodňuje děti v České republice, je problematika exekucí.

Ohrožení dětí se však nepojí pouze s chudobou. U řady rodin s vyšším sociálním statusem je častým problémem pozdní vyhledání pomoci, resp. obava z určité stigmatizace v případě spolupráce se „sociálním“ systémem. Příčinou ohrožení dětí (které v některých případech ústí do vážných výchovných problémů, problematického užívání návykových látek atd.) jsou rozvodové konflikty, nedostatek pozornosti ze strany rodičů (rodina nezvládá péči pro pracovní vytíženost, rodiče nedisponují dostatečnými rodičovskými kompetencemi atd.) nebo na stranu druhou příliš vysoký tlak rodiny a okolí na dítě a jeho výkonnost. Tyto děti potřebují často psychologickou a v některých případech i psychiatrickou péči. Ta však představuje pouze část řešení problému. Pokud se tyto rodiny obrací na odbornou službu, jde často o žádost, aby

¹⁶ Český statistický úřad. *Příjmy a životní podmínky domácností – 2019*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-2019>.

vyřešila problémy dítěte. Nepřipouštějí si však potřebu změny na straně samotných rodičů a rodinného systému.¹⁷

3.3. Důsledky systémových nedostatků

Systémové nedostatky popsané v předchozím textu se projevují v řadě oblastí, zejména nižší kvalitou života některých dětí a rodin, jejich dlouhodobou závislostí na sociálním systému, nejasnou životní perspektivou atd. Jedním z důsledků těchto nedostatků je mimo jiné zvyšující se počet dětí vyrůstajících mimo vlastní rodinu. Česká republika se navíc dlouhodobě vyznačuje **vysokým počtem dětí vyrůstajících v ústavní výchově**. Podle dostupných statistických dat sice v posledních letech dochází k mírnému snižování počtu dětí v institucionální péči (viz tabulku č. 5), zároveň je však nutno upozornit, že vzhledem k současnému způsobu výkaznictví může jít o ne zcela přesné údaje.¹⁸ Skutečný počet dětí, které projdou v České republice ústavní výchovou, je výrazně vyšší, než vyplývá z dílčích statistických informací (je nutná jejich kompilace). Například údaj o „stavu“ k poslednímu dni roku vykazovaný orgány sociálně-právní ochrany dětí nezachycuje děti, které prošly kratšími pobyty v ústavu v průběhu roku.

Tabulka č. 5: Počet dětí umístěných v institucionální péči v letech 2011 až 2019

	Školská zařízení ¹⁹	Dětské domovy pro děti do 3 let věku	Domovy pro osoby se zdravotním postižením	Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc	CELKEM
2011	7150	1428	834	995	10407
2012	6941	1397	769	1020	10127
2013	6549	1233	646	1088	9516
2014	6495	1213	577	1259	9544

¹⁷ *Analýza inovativních postupů a služeb pro rodiny a děti v České republice* Hradec Králové: Institut projektového řízení. 2018. Str. 65.

¹⁸ Poměrně podrobná data v tomto směru poskytuje školská statistika (statistické ročenky školství) zachycující všechny děti, které prošly školskými zařízeními pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy v daném období. Tímto obdobím je však školní rok, zatímco ostatní typy statistik pracují s obdobím kalendářního roku. Roční výkazy orgánů sociálně-právní ochrany naopak obsahují informaci o absolutních počtech dětí umístěných k 31. 12. kalendářního roku v daném typu zařízení. Informace ze zdravotnických statistik jsou velmi kusé, k jejich zveřejňování navíc dochází s výrazným časovým odstupem.

¹⁹ Údaje zahrnují i mladé dospělé pobývající ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy formou tzv. smluvního pobytu.

2015	6482	1174	538	778	8972
2016	6500	1037	595	629	8761
2017	6345	922	447	720	8434
2018	6394	881	429	504	8208
2019	6553	818	435	523	8329

Ústavní výchova přitom představuje podle poznatků z oblasti vývojové psychologie, i z hlediska platné právní úpravy²⁰, nejméně vhodný a zároveň nejnákladnější způsob péče o děti (viz srovnání průměrných měsíčních nákladů veřejných rozpočtů na dítě podle jednotlivých typů intervencí v tabulce č. 6).

Tabulka č. 6: Průměrné náklady veřejných rozpočtů na jedno dítě a měsíc podle typu intervence (údaje za rok 2016)²¹

Typ zařízení	Náklady na dítě/měsíc (Kč)
Terénní práce s rodinou	7 249
Náhradní rodinná péče	19 984
Ústavní péče, v tom:	44 570
Dětské domovy	36 323
Dětské domovy se školou	54 422
Výchovné ústavy	74 203
Dětské domovy pro děti do 3 let	55 111
Domovy pro osoby se zdrav. postižením	27 690
Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc	22 800
Diagnostické ústavy	69 103

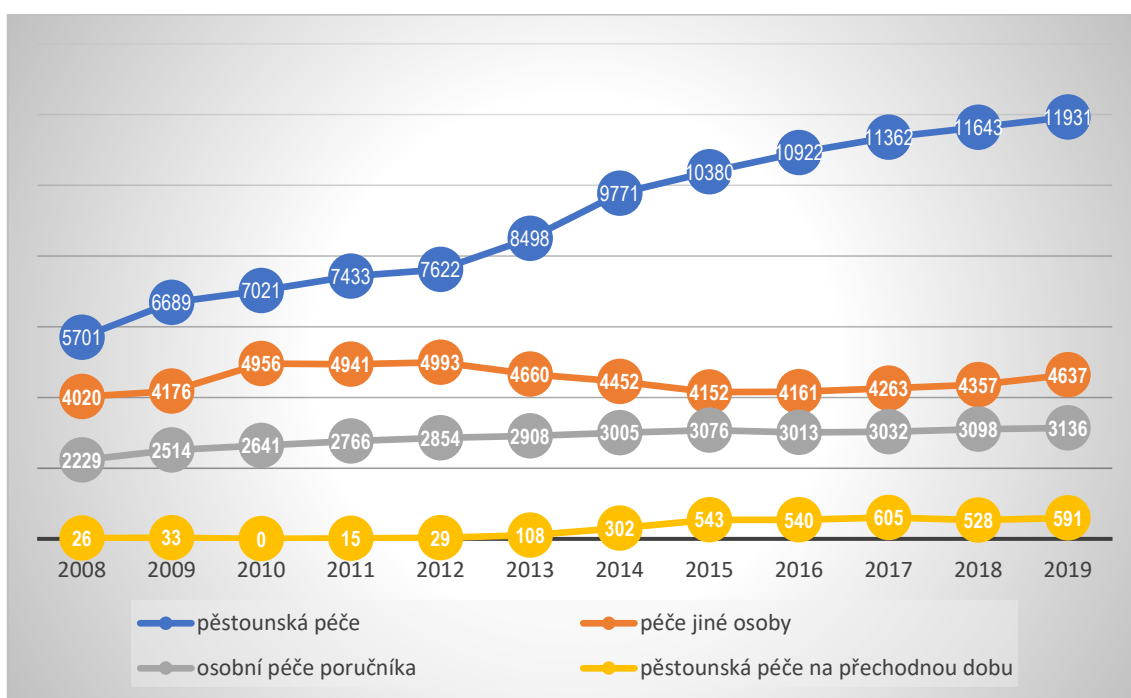
²⁰ Podle § 972 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, je možno ústavní výchovu nařídit jen jako nezbytné opatření, soud přitom vždy zvažuje, zda není na místě dát přednost svěření dítěte do péče fyzické osoby. Podle téhož právního předpisu nemohou být samy o sobě důvodem pro rozhodnutí soudu o ústavní výchově „nedostatečné bytové poměry nebo majetkové poměry rodičů dítěte nebo osob, kterým bylo dítě svěřeno do péče“ jestliže jsou jinak rodiče způsobilí zabezpečit řádnou výchovu dítěte a plnění dalších povinností vyplývajících z jejich rodičovské odpovědnosti. V praxi však dochází k častému umístování dětí do pobytových zařízení ze sociálních důvodů.

²¹ MACELA, M. (2018). V případě zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc jsou průměrné měsíční náklady veřejných rozpočtů ještě vyšší. Citovaná analýza uvádí pouze „systémové“ zdroje (kterým je v případě těchto zařízení státní příspěvek pro zřizovatele zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc ve výši 22 800 Kč měsíčně) a nikoliv jednorázové dary či nesystémové dotace, i když jsou poskytovány z veřejných rozpočtů. Co se týče nákladů na terénní práci, jde o teoretický příklad, resp. výpočet mzdových a režijních nákladů v situaci, kdy by s dítětem a rodinou pracovali současně dva sociální pracovníci (jeden z oblasti veřejnoprávní ochrany dětí a druhý z oblasti služeb), přičemž by každý současně pracoval s 10 dětmi a rodinami. Analýza konstatuje, že v praxi jsou průměrné náklady ještě nižší, neboť počet 10 rodin na pracovníka je v praxi České republiky prozatím nereálný).

Výrazně vhodnějším řešením pro děti, které nemohou vyrůstat v péči vlastních rodičů, je **náhradní rodinná péče**. Určitý rozvoj náhradní rodinné péče umožnila výše zmíněná novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí z roku 2012. Došlo k výraznému zvýšení odměn pěstounů a zavedení systému odborných služeb na podporu výkonu náhradní rodinné péče. Díky přijatým opatřením se podařilo po roce 2013, kdy nabyla novela účinnosti, zajistit většímu počtu dětí péči v rodinném prostředí (viz graf č. 2). V součtu s počty dětí vyrůstajícími v ústavní výchově však dochází k **nárůstu celkového počtu dětí v náhradních formách péče**.

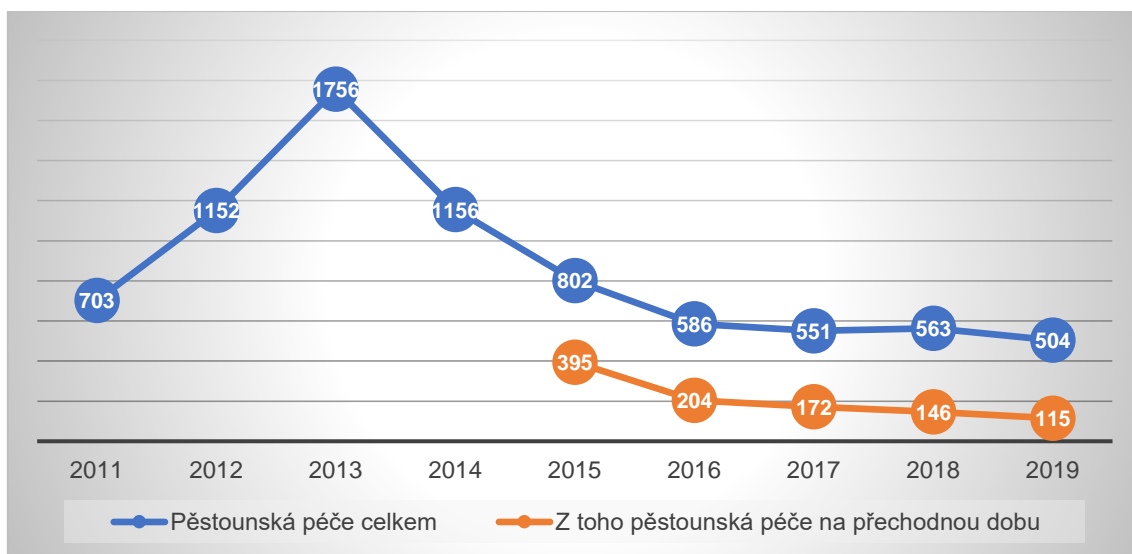
V posledních letech dochází ke ztrátě dynamiky změn, které přinesla změna právní úpravy z roku 2012, což se projevuje mimo jiné poklesem počtu pěstounů (zejména pěstounů na přechodnou dobu, kteří plní v systému mimo jiné krizovou funkci) a rovněž nových zájemců o svěření dítěte do náhradní rodinné péče (viz graf č. 3).

Graf č. 2: Počet dětí vyrůstajících v náhradní rodinné péči v letech 2008 až 2019²²

²² Roční výkazy o výkonu sociálně-právní ochrany dětí V(MPSV) 20-01.

Graf č. 3: Počet žadatelů o zařazení do evidence pro zprostředkování pěstounské péče nebo zařazení do evidence osob oprávněných vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu v letech 2011 až 2019

Závěry

Na základě údajů vyplývajících z analytické části Strategie lze formulovat některé obecné závěry (doporučení) pro definici opatření v návrhové části Strategie. Pro následující období platnosti Strategie (2021 až 2029) je doporučeno:

- **Zvyšovat obecné povědomí o právech dětí u veřejnosti, sjednocovat přístupy k těmto právům při poskytování služeb této cílové skupině, v rámci veřejnoprávní ochrany dětí, vzdělávacího, sociálního a zdravotního systému apod.**
- **Pokračovat v aktivitách směřujících ke sjednocení systému ochrany práv dětí a péče o ohrožené děti, koordinaci aktivit a mezioborové spolupráci tak, aby bylo možno lépe reagovat na celostní potřeby dětí a rodin.**
- **Posílit nabídku pomoci a služeb preventivního charakteru tak, aby bylo možno účinně předcházet případům limitované rodičovské péče a ohrožení dětí a snižovat počet dětí nucených vyrůstat mimo vlastní rodinu.**
- **Podporovat nabídku vzdělávacích, volnočasových a dalších aktivit zvyšujících kvalitu života dětí a rodin. Zvláštní pozornost je pak třeba věnovat vyrovnávání příležitostí pro děti se znevýhodněním.**
- **Realizovat opatření v oblasti veřejnoprávní a soudní ochrany dětí (činnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí, soudů atd.) směřující k větší efektivnosti výkonu správních agend, zkrácení doby soudních řízení, zkvalitnění rozhodovacích procesů a jejich přiblížení potřebám dětí.**
- **Rozvíjet náhradní rodinnou péči jako vhodné řešení pro situace, kdy dítě nemůže dočasně či trvale vyrůstat ve vlastní rodině, podporovat zájemce o náhradní rodičovství a zvyšovat kvalitu poskytované péče a povědomí veřejnosti o náhradní rodinné péči.**
- **Provést reformy v oblasti institucionální péče o děti směřující k větší otevřenosti systému, propojení jednotlivých odborností, začleňování pobytových služeb do běžného sociálního prostředí.**
- **Posilovat participaci dětí na všech úrovních ve věcech, které se jí týkají a zapojovat je do relevantních rozhodovacích procesů**

Vzhledem ke komplexnosti problematiky ochrany dětí a péče o ohrožené děti (aktivity v jednotlivých oblastech jsou vzájemně provázány) jsou formulována opatření Strategie prostřednictvím několika průřezových témat (sjednocení přístupů k právům

děti; eliminace ohrožení, resp. zajištění bezpečné péče primárně v rodinném prostředí; vyrovnávání příležitostí pro znevýhodněné děti; zapojování dětí do rozhodovacích procesů, které se jich týkají; zvyšování kvality života dětí a rodin s dětmi; kontinuální monitoring vývoje v dané oblasti, resp. vytvoření systému řízení kvality, sběru dat a jejich vyhodnocování).

4 NÁVRHOVÁ ČÁST

Cílová skupina

Národní strategie ochrany práv dětí na období 2021–2029 se nezaměřuje pouze na děti ohrožené ve smyslu § 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí,²³ nahlíží na děti komplexně, prostřednictvím jejich potřeb.

Některá z navrhovaných opatření budou znamenat přínos i pro osoby, které nelze z hlediska platné právní úpravy považovat za děti (osoby starší 18 let), vyžadující však pokračující podporu ze strany sociálního systému (mladí dospělí opouštějící po dosažení zletilosti náhradní formy péče, pocházející z nefunkčního rodinného prostředí atd.). U této cílové skupiny půjde primárně o podporu při vstupu do plnohodnotného samostatného života. Prosperity a zvýšení kvality života dětí má být dosaženo systémovou podporou pečujících osob, zejména rodičů nebo náhradních rodičů.

Struktura návrhové části Strategie a navazující akční plány

Opatření Národní strategie ochrany práv dětí na období 2021–2029 jsou definována prostřednictvím hlavního cíle, šesti dílčích cílů a jednotlivých opatření k dosažení těchto cílů. U opatření je stanovena odpovědnost příslušného ústředního orgánu státní správy (případně jiného subjektu) za jeho naplnění a předpokládané náklady spojené s jeho realizací. Další podrobnosti budou obsahovat **akční plány** navazující na Strategii. První akční plán bude zpracován pro období let 2021 až 2024, druhý pak pro období let 2025 až 2029. Akční plán pro první období bude předložen vládě ke schválení do konce června 2021. Nejpozději do konce roku 2024 bude Ministerstvem práce a sociálních věcí ve spolupráci s dotčenými resorty předložena zpráva o plnění Národní strategie ochrany práv dětí na období 2021–2029, na jejímž základě bude zpracován druhý akční plán na období 2025–2029 (předpokládá se schválení vládou nejpozději v prvním čtvrtletí roku 2025).

²³ Tzn. děti, na které se zaměřuje sociálně-právní ochrana dětí, resp. jsou vedeny v evidenci veřejných orgánů ochrany dětí.

HLAVNÍ CÍL NÁRODNÍ STRATEGIE OCHRANY PRÁV DĚTÍ 2021-2029

Hlavním cílem Národní strategie ochrany práv dětí 2021–2029 a navazujících akčních plánů je stav, kdy:

„Děti a mladí lidé v České republice žijí kvalitní život, vyrůstají v bezpečném rodinném prostředí a mají rovné příležitosti, které využívají pro plný rozvoj svého potenciálu.“

Zajistit tento stav je úkolem systému ochrany práv dětí a péče o ohrožené děti, který by měl mít nejpozději v roce 2029 tento charakter:

- 1. Je plně zaměřen na dítě.**
- 2. Respektuje potřeby a vývoj dítěte.**
- 3. Sleduje dlouhodobý zájem dítěte, podporuje jeho jedinečnost a vývoj.**
- 4. Umožňuje rovné příležitosti pro všechny děti bez ohledu na jejich pohlaví, schopnosti, rasu, etnickou příslušnost, náboženství, znevýhodnění, sociální prostředí, věk, sexuální orientaci a genderovou identitu.**
- 5. Zahrnuje do řešení situace děti a rodiny, stejně jako celé jejich sociální okolí.**
- 6. Staví na silných stránkách dětí a identifikuje nedostatky v prostředí, které brání v účinné realizaci práv dítěte.**
- 7. Funguje integrovaně a ve spolupráci všech zúčastněných subjektů.**
- 8. Je trvalým a interaktivním procesem.**
- 9. Poskytuje a reviduje opatření a služby.**
- 10. Je založen na objektivně zjištěných skutečnostech a důkazech.**

DÍLČÍ CÍLE NÁRODNÍ STRATEGIE OCHRANY PRÁV DĚTÍ 2021-2029 A HORIZONTÁLNÍ PRINCIPY

Hlavního cíle Strategie bude dosaženo prostřednictvím realizace 6 dílčích cílů. Tyto cíle pomohou k tomu, aby bylo udrženo směřování veškerých aktivit průřezově celým systémem podpory a ochrany rodin a dětí. Nastavené indikátory změny, které budou definovány v akčních plánech, jsou určeny k měření dopadu aktivit jak státních orgánů, tak i nestátních organizací, jež usilují o naplnění uvedených cílů.

Dílčí cíl 1: Jsou sjednoceny přístupy k zajišťování a prosazování nejlepšího zájmu dítěte.

Dílčí cíl 2: Děti mají zaručenou bezpečnou péči v rodinném prostředí.

Dílčí cíl 3: Jsou aktivně vyrovnávány příležitosti znevýhodněných dětí.

Dílčí cíl 4: Děti jsou zapojovány do rozhodovacích procesů, které se jich týkají.

Dílčí cíl 5: Je zvyšována kvalita života dětí a rodin.

Dílčí cíl 6: Vývoj v oblasti ochrany práv dětí je kontinuálně monitorován, je nastaven systém sběru dat a evaluace přijímaných opatření prostřednictvím systému řízení kvality.

V rámci realizace jednotlivých opatření je nutno respektovat průřezové (horizontální) principy určující charakter cílů a aktivit:

- Nejlepší zájem dětí je prvořadým hlediskem všech rozhodnutí, která se jich týkají.
- Všechny děti mají právo vyrůstat v rodinném prostředí, kde jim nehrozí zanedbání, zneužívání nebo násilí.
- Děti a jejich rodiny mají právo účastnit se rozhodovacích procesů, které je ovlivňují.
- Zajištění bezpečí a všestranného rozvoje dětí je národní prioritou.

- Bezpečí a blaho dětí je v první řadě odpovědností jejich rodin, které jsou podporovány jak ze svých komunit, tak ze samosprávné a vládní úrovně.
- Česká společnost oceňuje rodiče, podporuje a spolupracuje s rodiči, rodinami a všemi ostatními tak, aby mohli zodpovědně pečovat o své děti.
- Práva dětí jsou podporována všemi systémy a institucemi.
- Přijímaná opatření a uplatňované intervence jsou realizovány na základě odborně zjištěných faktů a skutečností.

Podrobný popis dílčího cíle 1 a návrh opatření

Jsou sjednoceny přístupy k zajišťování a prosazování nejlepšího zájmu dítěte

Složitost systému ochrany práv dětí vyžaduje koordinovaný a sjednocený přístup k řešení životních situací dětí a rodin tak, aby bylo garantováno, že každé dítě a rodina dostane adekvátní podporu a pomoc včas a ve srovnatelné kvalitě. Jednotný přístup vychází z definice nejlepšího zájmu dítěte učiněného Obecným komentářem č. 14 Výboru pro práva dítěte²⁴. Ochrana dětí není pouze předmětem zájmu úřadů a institucí zabývajících se „sociálně-právní“ ochranou dětí, ale celé společnosti. Je proto třeba posílit celospolečenské povědomí o zodpovědnosti vůči právům dětí a ukotvit agendu ochrany práv dětí jako **národní prioritu** sdílenou napříč jednotlivými společenskými skupinami, orgány veřejné správy atd. Sjednocení přístupů k zajišťování a prosazování nejlepšího zájmu dítěte bude dosaženo za následujících předpokladů:

- Existuje jednotné právní prostředí upravující výkon veřejnoprávní ochrany dětí a poskytování služeb ohroženým dětem a rodinám.
- Jsou definovány a v právní úpravě ukotveny jednotné kvalifikační požadavky na osoby, které pracují s dětmi a rodinami.
- Existuje funkční systém profesní podpory činnosti pracovníků v oblasti práce s dětmi a mladými lidmi.
- Je systematicky posilováno společenské povědomí o odpovědnosti za ochranu práv dětí a významu těchto práv pro společnost a šířena osvěta o nejlepším zájmu dětí.
- Je vyhodnocována kvalita poskytovaných služeb a dodržování základních principů (přístupů) v rámci soustavy orgánů veřejné správy a je sledována nezávislým monitorovacím mechanismem.

²⁴ General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1), český překlad je k dispozici v publikaci Ministerstva práce a sociálních věcí z roku 2016 *Úmluva o právech dítěte a související dokumenty*. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>.

Dílčí cíl 1 „Sjednocení přístupů“				
	Opatření	Gesce	Odhad finančních nákladů	Indikátor změny
1.1.	Vytvoření nové právní úpravy veřejnoprávní ochrany dětí a poskytování služeb pro ohrožené děti	MPSV, za ÚV Odbor protidrogové politiky, za MSp Kancelář vládního zmocněnce	V rámci stávajících zdrojů resortu	Existence jednotné právní úpravy
1.2.	Stanovení jednotných kvalifikačních podmínek a vytvoření systému vzdělávání pro osoby, které pracují s cílovou skupinou ohrožených dětí a rodin	MPSV, MŠMT, MSp	V rámci stávajících zdrojů resortů	Zakotvení jednotných kvalifikačních podmínek právní úpravou
1.3.	Vytvoření systému profesní podpory činnosti sociálních a dalších odborných pracovníků	MPSV, MŠMT, MSp, MK	V rámci stávajících zdrojů resortů	Právní úprava a metodické postupy profesní podpory
1.4.	Vytvoření a realizace dlouhodobé komunikační strategie zaměřené na šíření obecného povědomí o právech dítěte mezi laickou i odbornou veřejností a mezi dětmi samotnými	MPSV, MŠMT, MZ, spolupracující aktéři: NNO, poskytovatelé služeb, veřejnoprávní média	Desítky milionů Kč ²⁵	Zvýšení obecného povědomí o právech dítěte ověřené nezávislým výzkumem
1.5.	Vytvoření nezávislého monitorovacího mechanismu v oblasti ochrany práv dětí	ÚV ČR (Oddělení Sekretariátu Rady vlády pro lidská práva), MPSV, MV, MŠMT	Desítky milionů Kč	Přijetí právní úpravy zakotvující vznik nezávislého monitorovacího mechanismu

²⁵ Národní strategie ochrany práv dětí 2021-2029 obsahuje pouze rámcové vyčíslení předpokládaných nákladů. Přesnější specifikace nákladů bude učiněna na základě rozpracování jednotlivých aktivit v akčních plánech navazujících na Strategii.

Děti mají zaručenou bezpečnou péči v rodinném prostředí

Úmluva zajišťuje v čl. 9 odst. 1 dětem právo vyrůstat v péči vlastních rodičů, ledaže je oddělení dítěte od rodiny potřebné v zájmu dítěte (například jde-li o týrání, zneužívání nebo zanedbávání dítěte nebo žijí-li rodiče odděleně a je třeba rozhodnout o místě pobytu dítěte). Nedostatečné bytové poměry nebo majetkové poměry rodičů dítěte nebo osob, kterým bylo dítě svěřeno do péče, nemohou být samy o sobě důvodem pro odebrání dítěte z přirozeného rodinného prostředí. Děti mají rovněž právo na služby a podporu, jež jim umožní, aby uspěly v dospělém životě. Nejefektivnějším způsobem ochrany dětí před zneužíváním a zanedbáváním je prevence. Pokud jsou adekvátní služby poskytnuty rodinám ve správný čas, může být zabráněno zanedbání dětí a jejich traumatizaci. Současně je důležité vzdělávat širokou veřejnost o potřebách dětí a jejich naplňování (včetně práce s postoji, předsudky apod.). V případech nuceného odchodu dítěte z vlastní rodiny by měla být primárně využívána náhradní rodinná péče. Reintegrace rodiny (ledaže by to nebylo v zájmu dítěte) by měla být hlavním cílem v případě odebrání dítěte z péče rodičů. Klíčovou problematikou v oblasti bezpečné péče o děti je téma násilí na dětech ve všech jeho podobách (definice násilí podle čl. 19 Úmluvy o právech dítěte zahrnuje „tělesné či duševní násilí, urážení nebo zneužívání, včetně sexuálního zneužívání, zanedbávání nebo nedbalé zacházení, trýznění nebo vykořisťování“), včetně domácího a genderově podmíněného násilí.

Naplnění výše uvedených závazků a zajištění bezpečné péče o děti v rodinném prostředí je možné za následujících předpokladů:

- Existuje ucelený preventivní, poradenský a podpůrný systém posilující rodičovské kompetence a vytvářející podmínky proto, aby děti mohly žít v bezpečném prostředí v rodinách podporujících jejich všestranný rozvoj.
- Existuje systém včasné podpory a pomoci (intervence) v případech ohrožení dětí garantovaný orgány veřejné správy a fungující za spolupráce veřejného a nestátního sektoru. Existuje systém účinné pomoci rodičům při nuceném

odchodu dítěte z rodiny směřující k zajištění podmínek pro bezpečný návrat dítěte.

- Jsou identifikovány rizikové faktory, které vedou k týrání a zanedbávání dětí, a realizována opatření k eliminaci těchto rizikových faktorů.
- Jsou zaváděny nové metody práce a služby reagující na nové formy ohrožení dětí (kyberšikana, nové formy závislostí atd.).
- Jsou zajištěny dostatečné kapacity odborných služeb pro děti, které se staly oběťmi týrání, sexuálního zneužívání, vykořisťování nebo jiných trestných činů.
- Reintegrace rodiny (při respektování zájmu dítěte) je ukotvena jako základní princip a cíl všech poskytovaných služeb a intervencí v případě odchodu dítěte z péče vlastních rodičů.
- Existuje rozvinutý systém náhradní rodinné péče pro řešení situací dětí, které z různých důvodů nemohou vyrůstat ve vlastní rodině.
- Institucionální péče o děti je přizpůsobena potřebám dětí, dochází ke snižování kapacit zařízení, snižování počtu dětí v pobytových formách služeb a zkracování doby poskytování těchto služeb. Je stanovena minimální věková hranice pro využití pobytové formy služeb při řešení situace ohroženého dítěte.

Dílčí cíl 2 „Bezpečná péče v rodinném prostředí“				
	Opatření	Gesce	Odhad finančních nákladů	Indikátor změny
2.1.	Definice minimální sítě preventivních a poradenských služeb a dalších podpůrných aktivit pro ohrožené děti a rodiny, nastavení finančního mechanismu pro financování této sítě	MPSV, MŠMT, za ÚV Odbor protidrogové politiky	Stovky milionů Kč ročně	Funkční minimální síť preventivních a poradenských služeb
2.2.a	Vytvoření systému včasné podpory a pomoci dětem a rodinám v rizikových situacích	MPSV, MZ, MV, MŠMT, MSp, ÚV ČR (Výbor pro prevenci násilí)	Stovky milionů Kč	Funkční systém včasné podpory a pomoci
2.2.b	V rámci minimální sítě služeb jsou vyčleněny služby na podporu rodičů, jimž bylo dítě odebráno z péče za účelem bezpečné reintegrace rodiny	MPSV	Desítky milionů Kč	Funkční minimální síť na podporu reintegrace rodiny
2.3.	Realizace osvětových aktivit (na základě komunikačního plánu) v oblasti pozitivního rodičovství a snížení společenské tolerance k týrání a zanedbávání dětí (včetně nepřipustnosti tělesného trestání dětí)	MPSV, MZ, MV, MŠMT	Desítky milionů Kč	Realizované osvětové aktivity, evaluace jejich dopadů
2.4.	Definice rizikových faktorů, které vedou k týrání a zanedbávání dětí	MPSV, MZ, MV, MŠMT	V rámci stávajících zdrojů resortů	Zpracovaná mezioborová metodika
2.5.	Zpracování a koordinace metodik a pracovních postupů souvisejících s novými formami ohrožení dětí a rodin napříč resorty	MPSV, MŠMT, MV, ÚV ČR (Výbor pro prevenci násilí)	V rámci stávajících zdrojů resortů	Zpracovaná mezioborová metodika
2.6.	Stanovení minimální sítě specializovaných služeb poskytujících odbornou pomoc dětem, které byly týrány, sexuálně zneužívány nebo vykořisťovány	MPSV, MZ, MŠMT, MSp	Desítky milionů Kč ročně	Funkční minimální síť specializovaných služeb
2.7.	Zakotvení reintegrace rodiny (při respektování zájmu dítěte) jako základního principu a cíle všech poskytovaných služeb a intervencí v případě odchodu dítěte z péče vlastních rodičů	MPSV, MŠMT	V rámci stávajících zdrojů resortů	Novelizovaná právní úprava veřejnoprávní ochrany dětí a služeb pro ohrožené děti
2.8.	Rozvoj systému náhradní rodinné péče pro řešení situací dětí, které z různých důvodů nemohou vyrůstat ve vlastní rodině, redefinice příbuzenské	MPSV, MSp	Stovky milionů Kč ročně	Novelizovaná právní úprava náhradní rodinné péče

	pěstounské péče, specializace pěstounské péče, zavedení náhradní péče vykonávané na profesionálním základě			
2.8.a	Realizace osvětových aktivit na podporu náhradní rodinné péče	MPSV	Desítky milionů Kč	Realizované osvětové aktivity, evaluace jejich dopadů
2.9.	Transformace všech současných pobytových zařízení pro děti, nová jednotná právní úprava poskytování všech pobytových služeb pro děti s důrazem na posílení ambulantních a terénních služeb	MPSV, MŠMT, MZ, MSp	Stovky milionů Kč	Nová právní úprava činnosti pobytových služeb pro děti, existující síť transformovaných služeb

Jsou vyrovnávány příležitosti znevýhodněných dětí

Zvláštní pozornost je třeba věnovat dětem s různými typy znevýhodnění. Podle čl. 2 Úmluvy o právech dítěte mají všechny děti rovnou ochranu svých práv bez jakékoli diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, tělesné nebo duševní nezpůsobilosti, rodu a jiného postavení dítěte nebo jeho rodičů nebo zákonných zástupců. Česká republika se přistoupením k Úmluvě o právech osob se zdravotním postižením²⁶ zavázala přijmout veškerá odpovídající opatření, včetně opatření legislativních, s cílem změnit nebo zrušit existující zákony, předpisy, zvyklosti a praktiky, které jsou zdrojem diskriminace vůči osobám se zdravotním postižením (ať již jde o diskriminaci přímou či nepřímou).²⁷ Jde mimo jiné o zajištění práva dětí žít v rodinném prostředí, na přístup ke vzdělávání, přiměřenou životní úroveň a sociální ochranu atd. Další významnou cílovou skupinou jsou děti znevýhodněné sociálně. Znevýhodnění dětí má počátek v rodinách a jejich schopnostech a možnostech péče o dítě. Mezi hlavní rizikové faktory patří sociální vyloučení, nestabilní bydlení (bezdomovectví nebo hrozba ztráty bydlení), alkoholové a nealkoholové závislosti rodičů, psychiatrické onemocnění rodičů, traumata související s nevhodnou péčí v rodinách stávajících rodičů. Udržení vazeb s rodinou, komunitou a kulturním zázemím každého dítěte je základem systému, který plně respektuje odlišnosti každé rodiny a potřeby jejích členů. Významným prostředím, které formuje a ovlivňuje příležitosti dětí je rovněž školní prostředí. Klima školy a přístup pedagogů k dětem může mít jak pozitivní vliv, současně ale může být při nevhodném působení místem, které má na život a vývoj dítěte negativní dopad. Je klíčové, aby systém zaměřoval pozornost na oblasti, ve kterých dochází ke znevýhodňování dětí. Dosažení cíle vyrovnávat příležitosti pro znevýhodněné děti je možné za následujících předpokladů:

²⁶ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 10/2010 Sb. m. s.

²⁷ Viz § 2 a § 3 zákona č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon). Nepřímou diskriminací se rozumí takové jednání nebo opomenutí, kdy na základě zdánlivě neutrálního ustanovení, kritéria nebo praxe je osoba znevýhodněna oproti ostatním.

- Potřeby znevýhodněných dětí jsou základem pro plánování strategií, koncepcí a právních předpisů, které se týkají jejich záležitostí.
- Znevýhodněné děti a jejich rodiny dostávají potřebnou podporu, aby všichni mohli být součástí běžných struktur vzdělávání, zdravotní péče, zaměstnávání a sociálních a dalších služeb.
- V rámci minimální sítě služeb jsou vyčleněny potřebné kapacity pro podporu a pomoc dětem a rodinám se znevýhodněním.
- Formou odpovídající potřebám cílové skupiny jsou zpřístupňovány informace znevýhodněným dětem a jejich rodinám.
- Jsou iniciovány a podporovány kampaně, které napomáhají osvětě v tématech znevýhodnění a potřebě vyrovnávání příležitostí.

Dílčí cíl 3 „Vyrovnávání příležitostí“				
	Opatření	Gesce	Odhad finančních nákladů	Indikátor změny
3.1.	Zakotvení povinnosti zohledňovat potřeby znevýhodněných dětí při přípravě relevantních strategií a právních předpisů (sledování dopadů v rámci hodnocení přímé a nepřímé diskriminace)	Všechny zúčastněné resorty	V rámci stávajících zdrojů resortů	Usnesení vlády, hodnocení naplňování povinnosti
3.2.a	Realizace vzdělávacích programů pro odbornou veřejnost v oblasti práce se znevýhodněnými dětmi (plánování a realizace opatření proti přímé i nepřímé diskriminaci znevýhodněných dětí)	MPSV, MŠMT, MZ, MSp, MV	V rámci stávajících zdrojů resortů	Realizované programy včetně evaluace dopadů
3.2.b	Definování faktorů v rodinách, které vedou ke znevýhodnění dětí, zavedení nástrojů identifikace rizikových faktorů v rodinách a jejich vyhodnocování	MPSV, MŠMT	V rámci stávajících zdrojů resortů	Zpracovaný metodický materiál včetně pracovních postupů (nástrojů)
3.3.	Stanovení kapacit odborných služeb pro znevýhodněné děti a rodiny v rámci minimální sítě služeb, nastavení finančního mechanismu pro financování těchto služeb	MPSV, MZ, MŠMT, za ÚV Odbor protidrogové politiky	Desítky milionů Kč ročně	Funkční síť odborných služeb
3.4.	Zpracování metodiky a realizace navazujících vzdělávacích programů zaměřených na komunikaci s dětmi se znevýhodněním a jejich rodinami	MPSV, MŠMT, MZ	V rámci stávajících zdrojů resortů	Zpracovaná metodika a realizované vzdělávací programy včetně evaluace dopadů
3.5.	Realizace osvětové kampaně o tématu znevýhodnění dětí, potřebě a způsobech vyrovnávání příležitostí	MPSV, MŠMT	Desítky milionů Kč	Realizované osvětové aktivity, evaluace jejich dopadů

Děti jsou zapojovány do rozhodovacích procesů

Článek 12 Úmluvy o právech dítěte zabezpečuje dětem, které jsou schopny formulovat své názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jich dotýkají, přičemž názorům dítěte musí být věnována patřičná pozornost. Zapojování dětí do rozhodovacích procesů je součástí moderního přístupu k ochraně práv dětí. Toto téma je zásadní zejména v oblastech jako jsou soudní a správní řízení, které se týkají dětí, soudní řízení u mladistvých, řízení při rozvodu či rozchodu rodičů a dále při procesu, kdy dítě nebo mladý člověk vyrůstá mimo vlastní rodinu. Zapojování dětí do rozhodovacích procesů je důležité také v rodinách, ve vzdělávacích zařízeních či na úrovni samosprávných celků. Dospělí, kteří komunikují s dětmi, potřebují přípravu, dovednosti a podporu, aby dokázali efektivně podporovat zapojení dětí. Naplnění cíle, kdy jsou děti účinně zapojovány do rozhodovacích procesů, je možné za následujících předpokladů:

- Dětem jsou k dispozici úplné a srozumitelné informace respektující jejich věk a rozumovou vyspělost o jejich právu na svobodné vyjádření názorů, možnostech využití tohoto práva v rozhodovacích procesech, o rozsahu jejich účasti, jak bude s jejich vyjádřeními pracováno atd.
- Prostředí a způsoby komunikace jsou přizpůsobeny potřebám dětí. Je nutné vyčlenit odpovídající čas a adekvátní prostředky k tomu, aby děti byly dobře ke komunikaci připraveny, měly důvěru a příležitost k vyjádření svých názorů. Je zajištěno, že účast dětí na rozhodovacích procesech vychází ze zásad sociální inkluze a vyhýbá se existujícím diskriminačním stereotypům.
- Dospělým, kteří komunikují s dětmi, je k dispozici ucelené vzdělávání pro získání potřebných dovedností a následná metodická podpora, aby dokázali efektivně podporovat zapojení dětí.
- V rámci společnosti jsou šířeny informace o důležitosti zapojování dětí do rozhodovacích procesů a respektu k názoru dítěte.

Dílčí cíl 4 „Zapojování dětí“				
	Opatření	Gesce	Odhad finančních nákladů	Indikátor změny
4.1.	Vytvoření informačních materiálů (tištěné, on-line verze) pro děti týkajících se možností a postupů uplatnění jejich názoru při rozhodování (uzpůsobení různým věkovým skupinám, dětem se znevýhodněním)	MPSV, MŠMT, MSp, MZ	Jednotky miliónů Kč	Vytvořené a distribuované informační materiály
4.2.	Definice technických a organizačních opatření k vytvoření prostředí přátelského k zapojování dětí v klíčových oblastech života dětí (školy, zdravotní a sociální péče, správní a soudní oblast) a jejich následná realizace	MPSV, MŠMT, MSp, MV	Desítky miliónů Kč	Odstranění technických a organizačních bariér bránících zapojování dětí
4.3.a	Rozvoj technik pro zjišťování názoru dětí ve správních procesech a soudních řízeních	MPSV, MŠMT, MSp, MV	V rámci stávajících zdrojů resortů	Zpracované metodiky a nástroje
4.3.b	Realizace vzdělávacích aktivit pro odbornou veřejnost k získání potřebných dovedností v oblasti komunikace s dětmi a zapojení dětí do rozhodovacích procesů	MPSV, MŠMT, MSp	V rámci stávajících zdrojů resortů	Realizované programy včetně evaluace dopadů
4.4.	Realizace osvětové kampaně na podporu slyšení názoru dětí na základě předchozí studie postojů společnosti a zpracovaného komunikačního plánu	MPSV	Desítky miliónů Kč	Realizované osvětové aktivity, evaluace jejich dopadů

Je zvyšována kvalita života dětí a rodin

Zvyšování kvality života ohrožených dětí a jejich rodin je vedle primární ochrany dalším z úkolů sociálního systému. Jde jednak o snižování ohrožení této cílové skupiny chudobou, ztrátou bydlení, ztrátou zaměstnání rodičů atd. Jde rovněž o vytvoření odpovídající životní perspektivy pro dospívající děti a mladé dospělé v období jejich osamostatňování. Cíl č. 5 je cílem otevřeným, který bude realizován prostřednictvím aktivit vyplývajících z dalších souvisejících plánovacích dokumentů (dostupné bydlení, boj proti sociálnímu vyloučení atd.). Souvisí rovněž s nastavením systému sociální pomoci (dávkové, daňové a pojistné systémy) a platnou právní úpravou. V rámci poskytovaných služeb a intervencí je třeba přejít na jejich hodnocení z hlediska kvality života cílové skupiny a na základě zjištěných poznatků korigovat existující systémy. Dosažení cíle zvyšování kvality života ohrožených dětí a jejich rodin je možné za následujících předpokladů:

- Jsou definovány faktory ovlivňující zásadním způsobem kvalitu života, tyto faktory jsou hodnoceny v rámci existujících systémů služeb a sociální pomoci.
- Je zajištěna dostupnost služeb a další formy pomoci ohroženým rodinám; tyto aktivity jsou poskytovány „nízkoprahově“, tzn. jsou zapojovány do běžného komunitního prostředí (školy, poskytovatelé zdravotní péče, volnočasové aktivity atd.). To v podmínkách České republiky vyžaduje nastavení spolupráce mezi komunitními subjekty, poskytovateli služeb a dalšími subjekty odpovídajícími za sociální pomoc.
- Existuje dostupné bydlení, systém pomoci při ohrožení chudobou, zadlužením, ztrátou zaměstnání a dalšími faktory negativně ovlivňujícími život rodin s dětmi; jsou realizována opatření proti odebrání dětí z rodin v oblasti prevence, hmotné podpory, krizového bydlení apod.
- Existující dávkové, daňové a pojistné systémy jsou nastaveny tak, aby podporovaly péči o děti v rodinách.
- Je nastaven systém podpory mladých dospělých při jejich vstupu do samostatného života, tento systém se zaměřuje především na mladé lidi opouštějící náhradní formy péče nebo nefunkční rodinné prostředí.

- Systém služeb je funkčně a kapacitně nastaven dle potřeb dětí a rodin, je garantováno právo na poskytnutí pomoci a nastaveno udržitelné a transparentní financování systému péče o ohrožené děti a jejich rodiny.

Dílčí cíl 5 „Zvyšování kvality života“				
	Opatření	Gesce	Odhad finančních nákladů	Indikátor změny
5.1.a	Realizace výzkumu zaměřeného na definici faktorů ovlivňujících kvalitu života ohrožených dětí a jejich rodin	MPSV	Stovky tisíc Kč	Výzkumná zpráva
5.1.b	Zpracování metodiky zaměřené na postupy hodnocení služeb a intervencí z hlediska dopadu na kvalitu života dětí a jejich rodin	MPSV, MŠMT, MZ	V rámci stávajících zdrojů resortů	Zpracovaná metodika, evaluace jejích dopadů
5.2.	Realizace systémů spolupráce a organizačních opatření ke zvýšení dostupnosti odborných služeb pro ohrožené děti a jejich rodiny zapojováním do běžného komunitního prostředí	MPSV, MŠMT, MZ	V rámci stávajících zdrojů resortů	Vytvořené systémy spolupráce a realizovaná opatření
5.3.a.	Definice systému pomoci v oblasti dostupného bydlení, hmotné pomoci atd. zaměřená na cílovou skupinu ohrožených dětí (podklad pro související strategie a změny právní úpravy)	MMR, MPSV	V rámci stávajících zdrojů resortů	Definovaný systém včetně návrhu opatření
5.3.b.	Definice systému (opatření) v oblasti bydlení, hmotné pomoci atd. pro prevenci odebírání dětí z rodičovské péče (podklad pro související strategie a změny právní úpravy)	MPSV	V rámci stávajících zdrojů resortů	Definovaný systém včetně návrhu opatření
5.4.	Nastavení systému podpory mladých dospělých při jejich vstupu do samostatného života včetně příslušných změn právní úpravy	MPSV, MŠMT, MSp	Desítky milionů Kč	Funkční systém podpory mladých dospělých
5.5.	V rámci minimální sítě služeb specifikace způsobu garance nároku na zajištění pomoci včetně nastavení udržitelného systému financování	MPSV	V rámci stávajících zdrojů resortů	Definice zajištění práv a systému financování včetně návrhu opatření
5.6.	Zpracování metodiky zaměřené na realizaci volnočasových aktivit pro děti ze znevýhodněného prostředí	MK, MŠMT	V rámci stávajících zdrojů resortů	Metodika doporučených aktivit a možností jejich realizace.

Podrobný popis dílčího cíle 6 a návrh opatření

Je nastaven systém sběru dat a evaluace přijímaných opatření v oblasti ochrany práv dětí prostřednictvím systému řízení kvality

Funkčnost systému ochrany dětí a péče o ohrožené děti je podmíněna kvalitou rozhodovacích procesů na všech úrovních. Tyto rozhodovací procesy musí být založeny na relevantních datech a důkazech (*Evidence Based Practice*). Výsledky systému je nutno hodnotit nejenom vnitřními kontrolními mechanismy a metodami řízení kvality, ale rovněž nezávislymi mechanismy, aby bylo dosaženo maximální objektivnosti tohoto hodnocení. Těmito výsledky jsou především dopady aktivit na příslušné cílové skupiny. Dosažení cíle je možné za následujících předpokladů:

- Jsou zavedeny moderní metody řízení kvality na úrovni případové práce, jednotlivých subjektů i systému jako celku.
- Účinnost systému i jednotlivých aktivit je hodnocena prostřednictvím dopadů na cílové skupiny; hodnocení je přitom založeno na důkazech (měřitelných datech prokazujících míru naplnění příslušného indikátoru). Jsou shromažďovány informace o okamžitých, střednědobých i dlouhodobých výsledcích (tzn. plánování je strukturované, jsou eliminovány neadekvátní reakce na jednotlivé nedostatky atd.). Potřebná opatření jsou přijímána na všech úrovních řízení kvality (případová práce, procesy v organizacích, místní, regionální či národní sociální politika).
- Do hodnocení jsou zapojováni všichni relevantní aktéři (pracovníci na všech úrovních, nestátní neziskové organizace, děti a rodiny).
- Je určena strategie pro vznik nových typů služeb v systému ochrany dětí. Je přitom respektována zásada subsidiarity aktivit veřejného sektoru.
- Jsou stanoveny ukazatele pro shromažďování, rozbor a vyhodnocování informací v systému ochrany dětí, zejména údaje potřebné pro hodnocení výsledků systému, definici rizikových faktorů atd. (včetně revize účelnosti stávajícího výkaznictví).
- Je vytvořen jednotný informační systém ochrany dětí (správcem tohoto systému je Ministerstvo práce a sociálních věcí), který umožňuje sběr a sledování dat. Na základě těchto dat je systém průběžně inovován.

Dílčí cíl 6 „Sběr dat a řízení kvality“				
	Opatření	Gesce	Odhad finančních nákladů	Indikátor změny
6.1.	Vytvoření jednotného systému řízení kvality služeb pro ohrožené děti a rodiny, výběr a doporučení metod řízení kvality	MPSV, MV, MŠMT, za ÚV Odbor protidrogové politiky	Desítky milionů Kč	Existující systém, evaluace dopadu
6.2.	Zpracování metodik pro hodnocení aktivit prostřednictvím dopadů na cílové skupiny a postupů při přijímání opatření na všech úrovních řízení kvality	MPSV	Stovky tisíc Kč	Zpracované metodiky, evaluace jejich dopadu
6.3.	Zpracování metodik pro zapojování všech relevantních aktérů do systému řízení kvality	MPSV	Stovky tisíc Kč	Zpracované metodiky, evaluace jejich dopadu
6.4.	Vytvoření strategie pro zavádění inovativních služeb a navazujícího programu na podporu jejich vzniku	MPSV, MŠMT	Desítky milionů Kč	Zpracovaná strategie, nově vzniklé inovativní služby (včetně jejich evaluace)
6.5.	Stanovení ukazatelů pro shromažďování, rozbor a vyhodnocování informací v systému ochrany dětí	MPSV, ČSÚ, ÚOOÚ	V rámci zdrojů stávajících resortů	Stanovení ukazatele a jejich ověření v praxi
6.6.	Vytvoření jednotného informačního systému ochrany dětí umožňujícího sběr a sledování dat (včetně dat členěných podle pohlaví)	MPSV	Stovky milionů Kč	Existující informační systém

POUŽITÉ ZDROJE

1. Mezinárodní smlouvy, protokoly a úmluvy

Evropská sociální charta, 14/2000 Sb. m. s.

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, 1950. Sdělení FMZV č. 209/1992 Sb.

Evropská úmluva o osvojení dětí (1967), 132/2000 Sb. m. s.

Evropská úmluva o výkonu práv dětí (1996), 54/2001 Sb. m. s.

Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, 1987. Sdělení MZV 9/1996 Sb.

Evropský zákoník sociálního zabezpečení, 90/2001 Sb. m. s.

Listina základních práv Evropské unie

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, 1966. Vyhl. č. 120/1976 Sb.

<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinar.pakt-obc.a.polit.prava.pdf>

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, 1966. Vyhl. č. 120/1976 Sb.

<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-a-kulturnich-pravech.pdf>

Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace, 95/1974 Sb.

Opční protokol o obchodu s dětmi, dětské prostituci a dětské pornografii, 2000

Rámcová úmluva o právech příslušníků menšin, 96/1998 Sb.

Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, 1980. 34/1998 Sb.

Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, 1993. 43/2000 Sb. m. s.

Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí (1996), 141/2001 Sb. m. s.

Úmluva o právech dítěte, Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb.

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, sdělení č. 10/2010 Sb. m.s.

Úmluva o styku s dětmi, 91/2005 Sb. m. s.

Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen, 62/1987 Sb.

Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestání, 1984. Sdělení MZV č. 143/1988 Sb. <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-proti-muceni.pdf>

Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání, sdělení č. 59/2016 Sb. m. s.

2. Mezinárodní dokumenty

Deklarace a akční plán Svět vhodný pro děti (*A World fit forChildren*). Rezoluce S-27/2 schválená Valným shromážděním OSN dne 10. května 2002 (doplněná v roce 2007).

http://www.unicef.org/specialsession/docs_new/documents/A-RES-S27-2E.pdf.

<http://www.unicef.org/worldfitforchildren/files/A-RES-61-272.pdf>

Deklarace práv dítěte. Usnesení Valného shromáždění OSN ze dne 20. listopadu 1959.

Obecné zásady EU v oblasti prosazování a ochrany práv dítěte. Rada Evropské unie 3. prosince 2007.

<http://register.consilium.europa.eu/pdf/cs/07/st16/st16031.cs07.pdf>

Quality4Children. Standardy pro péči o děti mimo domov v Evropě. <http://www.quality4children.info/>

Směrnice o náhradní péči o děti (usnesení Valného shromáždění OSN č. 64/142 ze dne 20. listopadu 2009)

Stockholmské prohlášení z 2. mezinárodní konference o situaci dětí dlouhodobě umístěných v ústavní péči, 12. - 15. května 2003. <http://www.cyc-net.org/cyc-online/cycol-0903-stockholm.html>

Strategie práv dítěte na roky 2012-2015 (Building a Europe for and with Children – Towards a strategy for 2012 – 2015)

Obecný komentář č. 7 Výboru OSN pro práva dítěte (CRC/C/GC/7) o uplatňování práv dětí v raném dětství

Obecný komentář č. 9 Výboru OSN pro práva dítěte k Úmluvě o právech dítěte (CRC/C/GC/9) o právech dětí s postižením.

[http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/CRC.C.GC.9.En?OpenDocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/CRC.C.GC.9.En?OpenDocument)

Obecný komentář č. 12 Výboru OSN pro práva dítěte k Úmluvě o právech dítěte (CRC/C/GC/12) k právu dítěte být slyšeno.

Obecný komentář č. 13 Výboru OSN pro práva dítěte k Úmluvě o právech dítěte (CRC/C/GC/13) o právu dítěte na ochranu před všemi formami násilí.

Všeobecná deklarace lidských práv OSN, 1948.

<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>

3. Související národní strategické dokumenty

Přijaté vládní strategie

- Národní strategie sociálního začleňování 2021-2030;
- Národní strategie rozvoje sociálních služeb 2016-2025;
- Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2019-2022;
- Národní akční plán pro duševní zdraví 2020 až 2030;
- Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR 2019-2023;

- Koncepce rodinné politiky 2017;
- Koncepce sociálního bydlení pro roky 2015-2025;
- Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019-2027;
- Strategie reformy psychiatrické péče 2013;
- Národní strategii primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019–2027;
- Zdraví 2020;

Připravované vládní strategie

- Akční plán přechodu od ústavní péče k podpoře v komunitě s pomocí terénních, ambulantních a pobytových sociálních služeb komunitního typu pro léta 2019-2021;
- Národní plán podpory rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2021- 2025;
- Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+;
- Strategie rovnosti žen a mužů na léta 2021-2030;

Strategie, u nichž se předpokládá v blízké době aktualizace

- Strategie prevence kriminality 2016-2020;
- Koncepce podpory mládeže ČR 2014-2020;
- Strategie romské integrace do roku 2020;
- Dohoda o partnerství pro programové období 2014-2020;
- Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na období 2016-2020;
- Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020;
- Akční plán inkluzivního vzdělávání na období 2019-2020;
- Strategie regionálního rozvoje ČR 2014-2020

4. Stanoviska, analýzy, studie, výzkumy

Analýza a návrh systému monitoringu kvality a strategie implementace systému řízení kvality v systému SPOD, IPŘ, 2018

<http://www.pravonadetstvi.cz/stahnout-soubor/analyza-a-navrh-kvalita-finalni-verze>

Analýza dalšího vzdělávání pracovníků OSPOD v České republice, FDV, 2017

<http://www.pravonadetstvi.cz/stahnout-soubor/analyza-dalsiho-vzdelavani-pracovniku-ospod-1>

Analýza financování systému péče o ohrožené děti v České republice, PhDr. Miloslav Macela, 2018

<http://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2018/10/ANALYZA-FINANCOVANI-FINAL-2.pdf>

Analýza inovativních přístupů a služeb pro ohrožené rodiny a děti, IPŘ, 2017

<http://www.pravonadetstvi.cz/stahnout-soubor/analyza-inovativnich-postupu-a-sluzeb-pro-rodiny-a-deti-v-ceske-republice2017>

Analýza kvality příprav žadatelů o náhradní rodinnou péči a jejich následného vzdělávání, IPŘ, 2017

<http://www.pravonadetstvi.cz/stahnout-soubor/analyza-kvality-priprav-zadatelu-o-nahradni-rodinnou-peci-a-jejich-nasledneho-vzdelavani>

Analýza legislativy, řízení a financování systému péče o ohrožení dětí, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí v.v.i., 2010

Analýza náhradní rodinné péče v České republice, IPŘ, 2013

[http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Analyza-systemu-nahradni-rodinne-pece\(1\).pdf](http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Analyza-systemu-nahradni-rodinne-pece(1).pdf)

Analýza potřeb rodin pečujících o děti se specifickými potřebami, IPŘ, 2017

<http://www.pravonadetstvi.cz/stahnout-soubor/analyza-potreb-pestounskych-rodin-pecujicich-o-deti-se-specifickymi-potrebami>

Analýza situace příbuzenské pěstounské péče. IPŘ, 2017

<http://www.pravonadetstvi.cz/stahnout-soubor/analyza-situace-pribuzenske-pestounske-pece>

Analýza současného stavu v oblasti terénní činnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí a stanovení optimálních podmínek výkonu sociálně-právní ochrany dětí ve vazbě na počet klientů, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí v.v.i., 2009

Analýza současného způsobu sběru a vyhodnocování dat v systému péče o ohrožené děti, Augur consulting s.r.o., 2017

<http://www.pravonadetstvi.cz/stahnout-soubor/analyza-soucasneho-zpusobu-sberu-a-vyhodnocovani-dat-v-systemu-pece-o-ohrozene-deti>

Analýza stávajícího systému posuzování žadatelů o NRP v ČR, IPŘ, 2017

<http://www.pravonadetstvi.cz/stahnout-soubor/analyza-stavajiciho-systemu-posuzovani-zadatelu-o-nahradni-rodinnou-peci-v-cr>

Analýzy místních sítí služeb pro rodiny a děti, MPSV, 2019

<http://www.pravonadetstvi.cz/dokumenty/analyzy-siti-sluzeb/>

Celoživotní vzdělávání pracovníků OSPOD, Dana Moree, 2017

<http://www.pravonadetstvi.cz/stahnout-soubor/celozivotni-vzdelavani-pracovniku-ospodfinal102017>

Náhradní rodinná péče a systémy její podpory ve vybraných zemích Evropské unie a v České republice, IPŘ, 2014

Návrh optimalizace řízení systému ochrany práv dětí a péče o ohrožené děti, SocioFactor s. r. o., 2015

Návrh systémového řešení výkonu a podpory příbuzenské pěstounské péče

Rozhodnutí Approach proti České republice ze dne 20. ledna 2015

www.justice.cz

Rozhodnutí ve věci kolektivní stížnosti č. 157/2017 – ERRC a MDAC proti České republice ze dne 17. června 2020 (do 22. listopadu 2020 neveřejné)

Sborník stanovisek Veřejného ochránce práv. Rodina a dítě, 2007

<http://www.pravonadetstvi.cz/stahnout-soubor/navrh-systemoveho-reseni-vykonu-a-podpory-pribuzenske-pestounske-pecefina>

Sociodemografická analýza. Mapy rozložení ohrožení dětí a rodin v ČR, SocioFactor s. r. o., 2013

Studie systému následné péče o ohrožené děti po dosažení zletilosti, IPŘ, 2015

<http://www.pravonadetstvi.cz/stahnout-soubor/studie-systemu-nasledne-pece>

Účast dítěte (participační práva) v rozhodovacích procesech v sociálně-právní ochraně dětí s důrazem na judikaturu Ústavního soudu, doc. JUDr. Helena Hofmannová, Ph. D., 2014

Vývoj dětí v náhradní rodinné a výchovné péči v kontextu současného společenského vývoje, 2010

Vzdělávání jako cílený rozvoj kompetencí Soubor doporučení pro optimalizaci systému vzdělávání pracovníků OSPOD, MPSV, 2019

<http://www.pravonadetstvi.cz/stahnout-soubor/publikacevzdelavani-jako-cileny-rozvoj-kompetenci250x250final-nahled>

Zásahy veřejné moci do rodičovských práv a jejich dopad na rodinný život, Poradna pro občanství/Občanská a lidská práva, Praha 2006

Zhodnocení a optimalizace řízení systému sociálně-právní ochrany (ohrožených) dětí a rodin ve vybraných regionech, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí v.v.i., 2010

Zpráva o příčinách umístování dětí mimo vlastní rodinu z perspektivy orgánů sociálně právní ochrany dětí, SocioFactor s.r.o., 2017

<http://www.pravonadetstvi.cz/stahnout-soubor/zprava-preciny-umistovani-deti-mimo-vlastni-rodinu>